

TECHNOLOGY OF CULTIVATION OF MEDICINAL AMARANTH PLANT IN OPEN AREAS

Abdukhalilova Madinakhon

Andijan State Pedagogical Institute, Second Stage Student of Biology

E-mail: madinaxonabdusalilova@mail.ru

Abstract

The article describes the methods of protection of medicinal plants, rational use of natural resources, and establishment of medicinal plant plantations by improving the technology of cultivation of medicinal amaranth plant in fields.

Keywords: Amaranthus, amaranthaceae, resource, innovative, hick.

Annotatsiya

Maqolada dorivor amarant o'simligini maydonlarda yetishtirish texnologiyasini takomillashtirish orqali dorivor o'simliklarni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, dorivor o'simliklar yetishtiriladigan plantasiyalarni tashkil etish yo'llari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Amaranthus, amaranthaceae, resurs, innovatsion. qatqaloq.

Kirish

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 4-apreldagi "Yovvoyi holda o'suvchi dorivor o'simliklarni muhofaza qilish, madaniy holda yetishtirish, qayta ishlash va mavjud resurslardan oqilona foydalanish chora-tadbirlari to'g'risida"gi № PQ-4670-sonli qaror qabul qilindi. [6].

Respublikada so'nggi yillarda dorivor o'simliklarni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, dorivor o'simliklar yetishtiriladigan plantasiyalar tashkil etish va ularni qayta ishlash borasida izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, dorivor o'simliklarni muhofaza qilish, ularning plantasiyalarini tashkil etish, qayta ishlash orqali qo'shimcha qiymat zanjirini yaratish zarurligini ko'rsatmoqda. [1].

Mamlakatimizda shu bilan birgalikda dunyo miqyosida tabiiy oziq-ovqat va dori-darmonga bo'lgan talab yildan yilga ortib borayotgani hammamizga ma'lum. Ushbu talablarni qondirish maqsadida ko'plab olimlarimiz tomonidan ishlab chiqilayotgan zamonaviy innovatsion texnologiyalardan foydalangan holda oziq-ovqat va dori-darmon mahsulotlarini yetishtirish va qayta ishlash ishlari sifatli olib borilmoqda. [2, 3, 5].

Tadqiqot materiallari

Amarant - *Amaranthus* amarantdoshlar - *Amaranthaceae* oilasiga kiradi. Tashqi ko'rinishi. Bo'yi 2-3 metr keladigan bir yillik o't o'simlik. Poyasining yo'g'onligi 8-10 sm, bargi cho'ziq va ellipssimon bo'lib. poyaga uzun bandi bilan ketma-ket joylashgan. Gullari mayda, ko'rimsiz bo'lib, yirik yarim metrgacha boradigan supurgisimon gul to'plamini hosil qiladi. Urug'i mayda sharsimon qo'ng'ir yoki sariq rangda bo'lib. 1000 donasining vazni 0,4-0,6 gramm keladi. Urug'ining osti yaltiroq bo'ladi. Iyun oyida gullaydi, urug'i iyulda etiladi. Amerika, Yevropa, Afrika, Osiyo va Rossiya viloyatlarida o'stiriladi. O'zbekiston florasida ham bir avlodi va 10 turi o'sadi. [4].

Amarant issiqsevar va yorug'sevar o'simlik hisoblanadi. Amarant o'simligi ekiladigan maydonlar kuzda 25-28 sm chuqurlikda haydab qo'yiladi. Yer haydash oldidan organik va mineral o'g'itlar bilan oziqlantiriladi. Erta bahorda yerlar tekislanib, begona o'tlardan tozalanadi. Amarantni ekishni barqaror iliq ob-havoda (aprel-may oylarida), tuproqning urug' tushgan chuqurligi 10-12 gradusgacha qizigan paytda o'tkazish tavsiya qilinadi. [4,7,8].

Tadqiqot natijalari va ularning muhokamasi

O'simlikni ekishda sharoit va muddatlarni to'g'ri belgilash urug'larning qiyg'os unib chiqishini ta'minlovchi omil bo'lib hisoblanadi. Shuni ko'zda tutish lozimki, urug' tushgan tuproqda uning unib chiqishi uchun issiqlikdan tashqari etarli miqdorda namlik bo'lishi kerak. Amarantning urug'i qattiq parda bilan qoplanganligi uchun unga etarli miqdorda suv talab qilinadi. Shuning uchun uni optimal muddatlarda ekilmasa yoki tuproqning yuza (4 sm gacha) qatlami qurib qolgan bo'lsa, unda quruq iqlimli mintaqalarda maysalarning unib chiqishi kafolatlanmaydi. Amarantni ekish usullarini tanlash hosil miqdoriga va uning rivojlanishiga ijobiy ta'sir etuvchi omillardan hisoblanadi. Amarantni qator oralari yumshatiladigan ekin turlari kabi, qator oralari 30, 45, 60 sm egatlarga, urug' olish uchun ekiladigan maydonlarda esa 70 sm li egatlar olib ekilishi ma'qul. Qator oralari 60 sm kenglikda bo'lganda amarantni gektariga o'rtacha 1 -2 kg urug' ekish tavsiya qilinadi. Agar qator oralari 45 sm dan egat olinib ekilsa o'simlikning ekish normasi 10-15% ga ko'payadi. Urug'larni ekishda namlangan g'alvirdan o'tkazilgan qum, chirigan go'ng, superfosfat va boshqa mahsulotlardan urug'ni to'ldiruvchi sifatida ular 1:10 yoki 1:5 nisbatda foydalaniladi. Amarantni urug'ini ekish uchun sabzavot ekadigan seyalkalardan foydalaniladi. Ular bir vaqtda qator oralari 60- 70 sm li sug'oriladigan egatlarni tayyorlab ketadi. Har bir metr masofada 25-30 ta yaxshi rivojlangan maysalarning mavjudligi ekishdagi eng yaxshi qalinlik hisoblanadi. Maysalarning bunday qalinligi o'simlikni parvarish fazasida ob-havo sharoitining noqulay kelishida ularning mumkin qadar nobud bo'lishini hisobga olinganda o'rim-yig'im davriga kelib har bir metr uzunlikda 10-12 ta yaxshi rivojlangan o'simlik qoladi. Urug'likka ekilgan maydonlarda o'simlikning qalinligi 15-20% ga kam bo'lishi mumkin. Amarant ekilgan maydonlarda qoldirilgan ko'chatlar gektaridan 600-700 sentner ko'k massa va 1-2 sentner urug' yetishtirish uchun etarli hisoblanadi. Amarant o'simligini parvarish qilish murakkab jarayon bo'lmasdan barcha ekib o'stiriladigan o'simliklarning agrotexnikasiga o'xshash. O'simlikni ekishdan keyin yerni

yumshatish, begona o'tlardan tozalash kerak. Ayniqsa, har qanday tuproqqa ham bahor oylarida qatqaloq hosil bo'lishi mumkin va maysalarning paydo bo'lishini, ularning rivojlanishini qiyinlashtiradi. Shuning uchun qatqaloqni ekishdan 4-6 kun keyin engil yumshatgichlar yordamida ishlash kerak. Dastlabki 2-3 haftada asosiy e'tiborni maysalar unib chiqqandan keyin begona o'tlarni yo'qotish, qator oralarini yumshatish va yagana qilishga qaratmoq kerak. O' simliklarni bo'yi 10-15 sm ga etganda qator oralarini ishlash bilan birga ularning rivojlanishini tezlashtirish maqsadida gektar hisobiga 40 kg dan azot va 20 kg dan kaliy o'g'iti berib, 5-6 sm chuqurlikda kultivatsiya o'tkaziladi. Ikkinchi oziqlantirish o'simlikning bo'yi 30-35 sm ga etganda gektariga 30 kg dan azotli va fosforli o'g'itlar bilan oziqlantiriladi. O'simlikni oziqlantirish albatta sug'orishdan oldin amalga oshirilishi lozim. O'simlik oziqlantirilgandan va sug'orilgandan keyin uning o'sishi va rivojlanishi tezlashadi. Oxirgi oziqlantirishni uning bo'yi 70-80 sm ga etganda azotli va kaliy I i o'g'itlar berish bilan tugallanadi. Mavsum davomida amarantni 6-7 marta sug'oriladi va gektariga 95-105 kg azot, 70 kg fosfor, 50 kg kaliy va yer haydash oldidan 15-20 tonna go'ng bilan oziqlantiriladi. Amarant o'simligini yashil massasini gullash fazasidan urug'larning sutli-mumli etilish fazasiga etguncha o'rila boshlanadi. Iyul oyigacha amarant o'simligini 2-3 marta o'rib olinadi. Bu esa iyul oyining oxiriga kelib ildiz tizimidan yangi o't o'sib chiqishini ta'minlaydi. Amarantning yashil massasida oqsil modasi ko'p bo'lganligi uchun chorvachilikda silos va boshqa oziqalarni ishlab chiqarishda ko'proq ishlatiladi.

Xulosa

Amarant o'simligini sug'oriladigan ochiq maydonlarda yetishtirish natijasida chorvachilik sanoatiga ozuqabop maxsulotlari yetkazib berish imkoniyati ortadi, farmotsevtika sohasi esa tabiiy toza xomashyo bilan ta'minlanadi. Bundan tashqari, o'simlikning o'zi ba'zan aholi uylarining ichki qismini bezatadigan manzarali o'simlik sifatida ham foydalaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Atabayeva X. O'simlikshunoslik. – Toshkent, 2004.
2. Bo'riyev X.S. Sabzavot ekinlari selektsiyasi va urug'chiligi. T. "Mehnat". 1999
3. Toshxo'jayev R. Tuproqshunoslik (laboratoriya mashg'ulotlari). – Toshkent, TDPU. 2009.
4. Ahmedov O', Ergashev.A, Abzalov A. va boshqalar. Dorivor o'simliklar yetishtirish texnologiyasi va ekologiya. Toshkent. Tafakkur-bo'stoni. 2018. B-45-46.
5. Mukhtarovna, N.R., S.A. Alimardonugli, and U.N. Botiraliyevich. "Features of treatment of winter wheat seeds by different processors." International Engineering Journal For Research & Development 6 (2021): 3-3.
6. A.A. Saminov., D.K. Nasriddinova. Zanjabil o'simligini ochiq maydonlarda yetishtirish agrotexnologiyasi. Science and innovation. №2. 2022.
7. <https://www.agro.uz/11-0420/>
8. <https://daryo.uz/2022/09/19/ozbekistonda-amarant-osimligiyetishtirilmoqda-foto/>